

УДК 332.2:332.3

В. М. Третяк,

д. е. н., професор, Сумський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6779-1941>

Т. М. Прядка,

к. е. н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-0128>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.6.11

НАУКОВА ШКОЛА ПРОФЕСОРА ТРЕТЯКА А.М. ТА ЇЇ МІСЦЕ У РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІКИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ І ЗЕМЛЕВПОРЯДКУВАННЯ

V. Tretiak,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Sumy National Agrarian University

T. Priadka,

PhD in Economic Sciences, Bila Tserkva National Agrarian University

THE SCIENTIFIC SCHOOL OF PROFESSOR TRETYAK A.M. AND ITS PLACE IN THE DEVELOPMENT OF THE THEORY OF LAND USE ECONOMICS AND LAND PLANNING

У статті обґрунтовується, що наукові дослідження є тією специфічною галуззю інтелектуальної спільноти людства, яка починаючи з 12—15 століть нашої ери має багато "незрозумілих" для загалу позицій, особливо щодо факторів які забезпечують формування необхідного середовища для продукування наукових ідей. І таким середовищем ось уже багато віків є наукові школи, які здебільшого створювались навколо видатних особистостей. Тому проблематика визначення, особливості та закономірності створення і функціонування наукових шкіл була і є предметом досліджень як вітчизняних так і зарубіжних вчених, істориків науки та наукознавців. Зроблено висновок, що наукова школа як напрям у певній сфері знань є найбільш довершеною формою колективності пізнавальної творчості. Запропоновано верифікацію наукових шкіл, економічних теорій і напрямків. На її основі в науковій школі професора Третяка А.М. обґрунтовано економічну модель формування збалансованого землекористування для України, яка представляє серйозну методологічну складність з впливом на якість прийняття управлінських рішень. Зокрема, базовою основою економічної моделі запропоновано відносини щодо використання землі та надання у процесі землекористування екологічних і ціннісних послуг, які обґрунтовуються інституціонально-поведінковою теорією. Обґрунтовано, що симбіоз міжвузівського та особистісного об'єднання вчених наукової школи, сформованої як напрям у певній сфері знань — "Економіка землекористування та землевпорядкування", дозволив здійснити підготовку за 5 років (2023—2019 рр.) за науковим керівництвом (консультуванням) вченими наукової школи "Економіка землекористування та землевпорядкування" 19 науковців, зокрема: 4 доктора наук, 6 кандидатів наук та 9 докторів філософії. Вченими наукової школи професора Третяка А.М. протягом останніх 5 років (2019—2023 рр.) підготовлено та опубліковано 1103 праці (табл. 2), зокрема 74 монографії, 29 навчальних посібників, практикумів, 349 статей у фахових виданнях, статей 130 у виданнях Web of Science Core Collection та Scopus, 69 статей в інших виданнях, 15 статей в зарубіжних виданнях, 406 публікацій тез на наукових конференціях різного рівня, у тому числі міжнародних, закордонних; 27 методичних та навчально-методичних розробок, зареєстровано 4 авторських свідоцтв. Розкрито роль і місце в науково-освітній діяльності професора Третяка А.М., який маючи значний науково-управлінський, організаційний та педагогічний досвід, по суті вже багато років назад неформально створив та очолив наукову школу професора Третяка А.М. "Економіка землекористування та землевпорядкування", згуртувавши навколо себе провідних українських вчених.

The article argues that scientific research is a specific branch of humanity's intellectual community that, starting from the 12th—15th centuries, has many "unintelligible" positions, especially regarding the factors that provide the necessary environment for generating scientific ideas. For centuries, scientific schools, mostly created around outstanding personalities, have been such an environment. Therefore, the issues of defining, characteristics, and regularities of creating and functioning scientific schools have been and remain the subject of research by both domestic and foreign scientists, historians of science, and researchers in science study. It is concluded that a scientific school as a direction in a certain field of knowledge is the most perfect form of collectivity in cognitive creativity. Verification of scientific schools, economic theories, and directions is proposed. Based on this, the article substantiates the economic model of balanced land use formation for Ukraine within the scientific school of Professor Tretyak A.M., which represents serious methodological complexity affecting the quality of managerial decision-making. In particular, the economic model proposes relations regarding land use and the provision of ecological and value-added services during land use, which are grounded in institutional-behavioral theory. It is substantiated that the symbiosis between inter-university and personal associations of scholars within the scientific school, formed as a direction in a certain field of knowledge: 'Economics of Land Use and Land Planning,' has enabled the training, within a span of 5 years (2019-2023), under the scientific guidance (consultation) of scientists from the scientific school 'Economics of Land Use and Land Planning,' of 19 researchers, including: 4 Doctors of Sciences, 6 Candidates of Sciences, and 9 Doctors of Philosophy. Over the past 5 years (2019-2023), scientists from the scientific school led by Professor Tretyak A.M. have prepared and published 1103 works (Table 2), including 74 monographs, 29 textbooks, manuals, and case studies, 349 articles in professional journals, 130 articles in journals indexed in the Web of Science Core Collection and Scopus, 69 articles in other journals, 15 articles in foreign journals, 406 publications of theses at scientific conferences of various levels, including international and foreign ones; 27 methodological and educational-methodical developments, and 4 copyright certificates have been registered. The role and place of Professor Tretyak A.M. in scientific and educational activities are revealed. Having significant scientific, managerial, organizational, and pedagogical experience, Professor Tretyak A.M. informally created and headed the scientific school "Economics of Land Use and Land Planning" many years ago, rallying leading Ukrainian scientists around him.

Ключові слова: Наукова школа, теорія економіки землекористування та землевпорядкування, інституціонально-поведінкова теорія.

Key words: Scientific school, theory of economics of land use and land planning, institutional-behavioral theory.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Наукові дослідження є тією специфічною галуззю інтелектуальної спільноти людства, яка починаючи з 12—15 століть нашої ери має багато "незрозумілих" для загалу позицій, особливо щодо факторів які забезпечують формування необхідного середовища для продукування наукових ідей. І таким середовищем ось уже багато віків є наукові школи, які здебільшого створювались навколо видатних особистостей. Тому проблематика визначення, особливості та закономірності створення і функціонування наукових шкіл була і є предметом досліджень як вітчизняних так і зарубіжних вчених, істориків науки та наукознавців, зокрема в роботах Фурман А.В., Шарлай Н.М., Зербіна Д. Д., Кузьмінського А. І., Гриньової М. В., Березівської А. Д., Храмова Ю. О., Максименка С.Д. тощо.

Як зазначає Шарлай Н.М., "феномен наукової школи є історичним та неоднозначним, але характеризується рядом параметрів. Складність проблеми поняття "наукова школа" обумовлюється великою кількістю його тракту-

вань" [1, с. 127]. Наукова школа, Кузьмінським А. І. "розглядається як неформальний науковий колектив, що формується при видатному вченому на базі науково-дослідної установи й об'єднаний з метою колективної розробки визначеної наукової ідеї (проблеми, напрямку)" [2]. Храмов Ю. О. характеризує наукову школу "як структурну складову сучасної науки, що існує всередині самої науки і дозволяє сконцентрувати зусилля великої кількості порівняно молодих учених під безпосереднім керівництвом засновника певного наукового напрямку на вирішення визначеної, досить обмеженої сфери актуальних проблем у тій чи іншій галузі науки" [3]. Наукова школа за Зербіно Д. Д. "традиція мислення, особлива наукова атмосфера, що прискорює становлення вченого" [4]. Максименко С.Д. вважає, що "до основних ознак наукової школи можна віднести: наявність наукового лідера дослідницького колективу — видатного вченого, який уміє відбирати творчу молодь, виховувати з неї вчених; певний стиль досліджень, наукова ідеологія; наявність науково-дослідної програми; особлива наукова

атмосфера, що панує в школі; висока кваліфікація дослідників, значущість одержаних ними наукових результатів, високий авторитет у даній галузі" [5]. Отож, "вчені під науковою школою розуміють співтовариство вчених різних статусів, компетенції і спеціалізації, що координують під керівництвом лідера свою дослідницьку діяльність, зробили вагомий внесок у реалізацію і розвиток дослідницької програми і здатні активно представляти мету і результати досліджень" [1, с. 127].

Зербіно Д.Д., розглядаючи різні підходи до визначення наукової школи й оперуючи поняттям "висока наука" [4], виокремлює такі її типи, що поділяються за: а) географічним принципом; б) предметним напрямом наукових досліджень, в) спеціалізованою спрямованістю. При цьому саме у діяльності наукових шкіл й виявляється висока наука, яка, будучи зорієнтованою на глибинність і досконалість проведення будь-якого упредметненого вивчення, зреалізовує найсерйозніше ставлення до об'єкта пошукування, продуманість наукової ідеї, максимальне занурення у самий дослідницький процес, використання найсучасніших й повно адекватних методик та отримання справді визначних результатів, максимально значущих за глибиною і якістю [4, с. 49], а тому забезпечує розвиток прийнятної школою наукового напрямку.

Слід зазначити, що для формування вченого необхідною умовою є крім його ідей ще й відповідне наукове середовище. Отож, становлення "справжньої наукової школи потребує самовідданої творчості і розумового напруження якщо не всіх співробітників, то їх більшості як формального, так і щонайважливіше — неформального колективу (співпраця, взаємодопомога, обмін досвідом тощо). Отож має бути постійний багаторічний пошук розв'язку фундаментальних проблем" [6, с. 118].

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження — дослідити теоретично-практичну сутність наукових шкіл, їх види та зокрема формування наукової школи професора Третяка А.М. в контексті розвитку теорії економіки землекористування і землевпорядкування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як зазначає Фурман А.В., М.Г. Ярошевський, "в історії людства існують різні типологічні форми наукових шкіл:

- а) школа науково-освітня;
- б) школа — дослідницький колектив;

в) школа як напрям у певній сфері знань [7, с. 18].

Зокрема їх сутність полягає в наступному:

А) школа науково-освітня: "соціокультурна форма організації колективної пізнавальної творчості вчених, яка, крім розробки оригінальної дослідницької програми й кількох відповідних їй теорій і концепцій, здійснює підготовку молоді до науково-дослідної діяльності у чітко визначеному змістово-парадигмальному діапазоні групового мислення і самостійного пошукування (видання підручників, навчальних посібників, методрозробок); здебільшого таке навчання (на лекціях і практичних заняттях, у лабораторіях і під час індивідуальних консультацій) проводить сам фундаментатор, а пізніше — його найближчі наступники" [7, с. 20].

Б) школа дослідницький колектив є формою "організації колективної наукової творчості, що обов'язково реалізує авторську дослідницьку програму (монографії, наукові збірки і журнали)" [7, с. 21].

В) школа як напрям у певній сфері знань — "вважається найбільш довершеною формою колективності пізнавальної творчості, тому що характеризує переважно зрілий період розвитку окремої науки" [7, с. 24]. Зазвичай "здебільшого є великим творінням особистості вченого, тому що в ній знаходить відображення результат, який у разі її успішного виконання постане перед світом у вигляді відкриття, що дає привід внести ім'я автора у літопис наукових досягнень" [7, с. 21].

Значення та роль особистостей у науці є дуже вагомою. "Учений, який поєднує талант дослідника, ученого й учителя, унікальний, бо його значення для науки від цього тільки зростає. Виховання таких лідерів науки, всебічна підтримка їх, посилення зв'язків науки із закладами вищої освіти як джерелами поповнення її молодими дослідниками сприятиме формуванню й розвитку наукових шкіл" [1, с. 130]. При цьому на думку Гриньова М. В., "наукова школа концентрує величезну творчу енергію вченого, координує їхню діяльність у процесі наукового пошуку, максимально сприяє розкриттю творчих здібностей молодих науковців, їх вихованню і перетворенню в зрілих дослідників, ініціює нові напрями наукових пошуків" [13].

На нашу думку, яскравим прикладом школи як напрям у певній сфері знань є наукова школа професора Третяка Антона Миколайовича "Економіка землекористування та землевпорядкування". Вона створена в галузі знань,

за державним переліком науково-технічної інформації — 05 "Соціальні та поведінкові науки" і охоплює, зокрема, новітню інституціонально-поведінкову теорію розвитку землеустрою та землевпорядкування; теоретичні засади розвитку земельного устрою, сучасної системи землекористування; засади розвитку відносин власності на землю, земельних відносин та земельного ринку.

При сучасному розширенні предметних галузей щодо розвитку економічного знання, вчені, як правило, виділяють чотири великі епохи розвитку, які не однакові за тривалістю, але рівновеликі за своїм рівнем впливу на розвиток економічного знання:

- маржиналістська економічна теорія;
- поява макроекономіки та економетрична економічна революція;
- швидкий розвиток системи національних рахунків та комп'ютерна революція, а саме, економічні моделі штучного інтелекту, теорія ігор, різні генетичні алгоритми, новітні методи статистичної обробки та зберігання даних);
- сучасний економічний імперіалізм і виникнення гетеродоксальної економіки, що включає різні економічні школи, а саме, неомарксизм, посткейсiанство, еволюційну школу і т. д. Головна відмінність від ортодоксальних економічних шкіл полягає в тому, що гетеродоксія відмовляється визнавати головні припущення орт за винятком лише обмеженості ресурсів.

Крім того, існує індивідуальність застосування на практиці методу пізнання економічного явища. З цієї особливості випливає і зміст верифікації. Економічне дослідження бере свій початок із формулювання гіпотези, основних вихідних передумов, пошуку протиріч. Далі здійснюється формулювання припущень економічної теорії чи моделі, якщо, звісно, теорія вже існує, розробки економічних моделей. Пізніше зазвичай формулюється модель, та якщо з гіпотези виводяться наслідки, одержувані з допомогою сформульованої економічної моделі чи теорії. Самостійно здійснюються наукові спостереження, робляться необхідні виміри. Усі отримані наукові дані зіставляються з тими наслідками економічної моделі чи гіпотези, які отримані теоретичним шляхом. спостережень та отриманих з економічної теорії та моделі наслідків дає нам можливість або відхилити економічну модель, якщо у нас є розбіжність, або її покращити, або змінити іншу економічну модель чи теорію, якщо вона існує і може бути застосована в даному випадку. Цей алгоритм дій і є алгоритмом верифікації еко-

номічної моделі або теорії. Лауреат Нобелівської премії професор Моріс Алле у своїй науковій праці "Економіка як наука" описував такий самий чи дуже схожий ланцюжок дій [8].

Варто сказати, що порівняння теоретичних результатів із фактами завжди відбувається в економічній теорії. Тому в цьому алгоритмі дій завжди є багато проблем, які з'являються в практичному застосуванні в науковій діяльності:

— невідповідність наслідків, результатів застосування економічної моделі та наукових фактів може бути різним, а ступінь розбіжності відображає певною мірою якість економічної теорії та отриманих на її основі результатів. Звідси виникає проблема визначення невідповідності ухвалення рішення про те, що доводиться робити з гіпотезою та економічною моделлю за конкретного рівня розбіжності;

— якщо відбувається заміна наслідків і економічної моделі і це знову не дає збігу з фактами, то далі продовжувати процес пошуку і скільки доведеться перебрати економічних моделей, поки це співвідношення не буде нами отримано, або щоб поміняти вихідні припущення і вибудувати зовсім нову економічну теорію. Водночас існує умова щодо пояснення факту, у той час як проводиться наукове дослідження. Особливо, якщо довелось відмовитися від цієї економічної моделі та наслідків, доти, доки розробляється нова економічна модель, формулюються інші наслідки, наукові факти також зазнають змін. Тоді може отримати аналітичну силу попередня економічна модель, від якої ми відмовилися і вже не тестуємо, а якщо буде взята нова, то її істинність може нам здатися меншою за порівняно початковий варіант, тієї відкинутої економічної моделі через зміну емпіричних даних і фактів.

Отже, процес верифікації та підбору економічної моделі представляє серйозну методологічну складність з впливом на якість прийняття управлінських рішень.

Економічна теорія має значні досягнення у межах трьох основних теоретичних напрямів: теорії розвитку, неошумпетеріанство — еволюційна політика, теорії ефективності та теорії передавального механізму економічної політики — сучасна макроекономіка [9].

Найголовніші теоретичні наукові напрями виділимо наступним набором шкіл та їх найбільш яскравих дослідників:

Кейнсiанський науковий напрямок: Дж. Робінсон, Е. Домар, Р. Харрод, Н. Калдор, Р. Кан, Р. Пребіш, Х. Лейбенстайн, Р. Нурксе, Х. Ченері, П. Сраффа, А. Страут (його модель зрос-

Рис. 1. Верифікація наукових шкіл, економічних теорій і напрямків

тання з двома дефіцитами), Б. Хікмен і Р. Коен (його теорія відхилення від рівноважного зростання $I = S$), А. Хіршман (його теорія "порочного кола" та "великого ривка") та Н. Картер, ін.

Неокласичний науковий напрямок: Л. Вальрас, А. Маршал, Р. Солоу, М. Тодаро. К. Ерроу, Р. Раніс, Ж. Дербе, Д. Вейл, Д. Ромер, Р. Лукас, Г. Менк'ю, П. Хоуїтт, У.А. Льюїс, Дж. Фей, Ф. Агхіон, та ін.

Інституційно-еволюційний науковий напрямок або неоінституційна теорія фірми, інституційна теорія зростання, інноваційна теорія, еволюційна теорія і т.д.): Й. Шумпетер, Я. Тінберген, Т. Шульц, Р. Менш, Р. Мюндаль, Р. Коуз, Д. Норт, Е. Денісон, Е. Янг, У. Ростоу, П. Савіотті, К. Перес. С. Коваль, К. Фрімен, Б. Верспаген, Е. Сото, Дж. Сільверберг, Р. Бургес, Дж. Дозі, С. Уінтер, О. Вільямсон, Г. Беккер, Е. Шумахер, Р. Нельсон та ін.

Теорія добробуту та ефективності: А. Пігу, Р. Зербе, В. Парето, А. Бергсон, Дж. Хікс, Дж. Роулз, А. Сен, Н. Калдор та ін.

Теорія відтворень: М. Туган-Барановський, К. Маркс, ін, неомарксистський науковий аналіз.

Теорія циклічної динаміки: Дж. Кітчін, С. Коваль, К. Жугляр, Н. Кондратьєв, У. Мітчелл та ін.

Теорія системної динаміки: Дж. Форрестер, Д. Медоуз, Е. Пестель, М. Месарович та ін.

Головне розгалуження економічної теорії з домінування наукових шкіл склалося до середи-

ни ХХ ст. Цей вплив виділяється протиборством між неокласиками та кейнсіанцями науковими напрямками. Ця інтелектуальна боротьба триває до нашого часу, і, мабуть, це становище зберігатиметься ще якийсь великий проміжок часу.

Для наочності у вивченні економічних шкіл, теорій та напрямів можна використовувати рис. 1.

Використовуючи приведену верифікацію економічних теорій і напрямків, в науковій школі професора Третяка А.М. обґрунтовується економічна модель формування збалансованого землекористування для України, яка представляє серйозну методологічну складність з впливом на якість прийняття управлінських рішень.

З огляду на вище зазначене, основними напрямками досліджень у науковій школі професора Третяка А.М. "Економіка землекористування та землевпорядкування" за період 2010—2024 років є розроблення:

— новітньої інституційно-поведінкової теорії розвитку системи землевпорядкування в Україні;

— теоретичних засад формування земельного капіталу в Україні;

— теоретичних засад розвитку земельного устрою та сучасної системи землекористування в Україні;

— теоретичних засад зонування земель за типами (підтипами) землекористування;

— концептуальних засад розвитку економічних відносин власності на землю, земельних відносин та земельного ринку в Україні;

Рис. 2. Логічно-змістовна схема світоглядних паралелей зростання свідомості людини та розуміння нею цінності землі для власних потреб (Піраміда Маслоу)

Джерело: [11, с. 11].

— теоретичних засад економіки землевпорядкування.

В науковій школі Третяка А.М констатовано, що землекористування — це сукупність управлінських та господарських дій щодо вивчення, обліку та перетворення форм устрою землі — фактора виробництва і природи для її раціонального використання, шляхом регулювання земельних відносин і надання послуг (екологічних, рекреаційних та інших) з метою вдосконалення земельного ладу [10]. Вченими обґрунтовується, що у тісному зв'язку з поняттям "землекористування" знаходяться "економіка землекористування" та "управління земельними ресурсами і землекористуванням".

Вчені наукової школи обґрунтовують предметний поділ понять "управління..." та "економіки...", який необхідно проводити на основі інституціональної класифікації всього комплексу системи землекористування і земельних відносин. Ними виділяється три види земельних відносин щодо організації використання земель та інших природних ресурсів [10]:

1) Відносини щодо користування землею, де людина, як правило, не має безпосереднього контакту із землею. Тобто це відносини переважно між людьми, де реалізується формула:

$$\text{Людина (Л)} \leftrightarrow \text{Людина (Л)} / \text{Земля (З)} \quad (1),$$

2) Відносини щодо використання землі, де реалізується формула:

$$\text{Людина (Л)} \rightarrow \text{Земля (З)} \quad (2),$$

3) Відносини щодо використання землі та надання у процесі землекористування еколо-

гічних і ціннісних послуг, які обґрунтовуються інституціонально-поведінковою теорією, реалізується у формулі:

$$\text{Людина (Л)} \rightarrow \text{Земля (З)} \rightarrow \text{Екологічні послуги (ЕП)} + \text{Ціннісні послуги (ЦП)} \quad (3).$$

Прикладом першого виду є земельні відносини у процесі розроблення та реалізації законодавчих актів земельного та ресурсного права.

Прикладом другого — відносини у процесі господарського використання землі та інших природних ресурсів, де переважають знання не про виробничі відносини, а про продуктивні сили (земельні ділянки).

Прикладом третього виду є земельні відносини, екологічні та відносин пов'язані з духовними і безпековими (зменшенням ризиків) аспектами.

Економічним виразом першого виду відносин є вартість землекористування, другого — земельна рента, а третього — земельна, екологічна, ціннісна та безпекова ренти.

Науково-світоглядним орієнтиром розвитку ціннісної земельної ренти в системі інституціонально-поведінкової теорії розвитку економіки є рівень суспільного розуміння цінності землі, що базується на багатовіковій реалізації в них людиноцентричної моделі розвитку, цінності екопоселень, єдності людини з природою (рис. 2) [11, с. 11].

Також, вченими школи професора Третяка А.М. обґрунтовується, що у сфері соціально-поведінкових наук "землевпорядкування" — це сукупність управлінських та організаційно-

Таблиця 1. Інституціональна класифікація наук сфери землевпорядкування як галузевої науки

Структура наук	Землекористування як фундаментальна наука	Землевпорядкування як галузева наука	Прикладні науки			
			Економіка землевпорядкування	Планування використання і охорони земель	Землеустрій	Внутрішнє землевпорядкування
Об'єкт	Земля фактор економіки: виробництва, розподілу, обміну та споживання землі <i>та надання послуг*</i>	Земельні <i>і інші природні</i> ресурси, придатні для залучення у виробництво <i>та надання земельно-екологічних послуг у процесі землекористування</i>	Земельні ділянки (ЗД), <i>землекористування (нерухомість) (ЗК), земельно майновий комплекс (ЗМК)</i>	Категорії земель (КЗ), <i>типи (підтипи) землекористування (ТЗ), земельні угіддя (ЗУ)</i>	Земельні ділянки і права на них (ЗДіП), землекористування (нерухомість) (ЗК), земельно майновий комплекс (ЗМК)	Земельні угіддя (ЗУ), функціональні підтипи землекористування (ФПТЗ)
Об'єктний предмет	ГІС модель землі у системі <i>земельного устрою: землекористування та земельних відносин</i>	ГІС модель <i>природно-ресурсних комплексів (ПРК)</i> у системі земельних відносин	ГІС модель <i>ЗД, ЗК, ЗМК</i> у системі <i>земельного устрою</i> та земельних відносин	ГІС модель <i>КЗ, ТЗ, ЗУ системи земельного устрою</i>	ГІС модель ЗДіП, <i>ЗК, ЗМК</i> у системі <i>земельного устрою</i> та земельних відносин	ГІС модель <i>ЗУ, ФПТЗ</i> у системі земельних відносин
Предмет	Мета					
	<i>Ефективне та еколого-безпечне використання землі</i>	Формування сталого (збалансованого) землекористування Регулювання земельних відносин Прийняття раціональних управлінських рішень	Раціональний еколого-безпечний та ефективний розподіл землі і інших природних ресурсів, <i>ЗД, ЗК, ЗМК</i>	<i>Стале (оптимальне) формування КЗ, ТЗ, ЗУ</i> системі земельного устрою	<i>Стале (оптимальне) формування ЗДіП, ЗК, ЗМК</i> у системі земельного устрою та земельних відносин	<i>Стале (оптимальне) формування ЗУ, ФПТЗ</i> у системі земельних відносин
	Завдання					
	♦ обґрунтування розвитку системи <i>сталого</i> землекористування та земельних відносин; ♦ інші завдання	♦ вивчення (в т.ч. <i>кадастр</i>), планування, організація, стимулювання, контроль ПРК; ♦ реалізація завдань прикладних наук, що входять до неї; ♦ екологізація та капіталізація землекористування	Розробка показників ефективності землекористування Оцінка вартості землекористування Розробка заходів економічного регулювання земельних відносин та стимулювання землекористування	Прогнозування та планування сталого (оптимального) розвитку <i>КЗ, ТЗ, ЗУ</i> в системі земельного устрою	Організація сталого (оптимального) формування <i>ЗДіП, ЗК, ЗМК</i> , і визначення їх балансової вартості у системі земельного устрою та земельних відносин	Планування сталого (оптимального) формування <i>ЗУ, ФПТЗ</i> у системі земельних відносин

Примітка: * жирним та косим текстом виділено нові економічні категорії та складові "землекористування" як фундаментальної науки.
Джерело: [12].

інституційних дій щодо вивчення, обліку та перетворення форм устрою землі — фактора виробництва для її раціонального використання, шляхом проектування, планування, впорядкування та регулювання земельних відносин з метою вдосконалення земельного устрою [12]. Отже, у тісному зв'язку з поняттям "землекористування" знаходиться "землевпорядкування". Визначаючи зміст землекористування, як сукупність екологічної, економічної, управлінської, соціальної та господарсько-правової діяльності, слід, виділити її ядро, яке полягає в організації території (забезпечення функціонування форм земельного устрою, що склалися, і створення передумов для їх удосконалення у зв'язку з господарським використанням земель), яку здійснює система землевпорядкування.

Інституціональну класифікацію наук сфери землекористування як фундаментальної науки та землевпорядкування як галузевої науки, яка розроблена вченими нашої наукової школи, приведено в табл. 1.

Предметний поділ понять "землевпорядкування" та "економіка землевпорядкування" пропонується проводити на основі класифікації всього комплексу земельних відносин та системи землекористування.

Оцінка чутливості економічної системи до завдань вибору інструментів, це такі основні питання, які завжди вирішує дослідник в галузі економічної теорії, з важливості її оцінки та послідовності застосування інструментів впливу та результативності застосування цих економічних інструментів.

Завжди намагаються враховувати взаємозв'язок та взаємодію таких економічних інструментів. Завжди береться до уваги всі дії та послідовність застосовуваних економічних інструментів як у сукупності, так і окремо.

Економічна теорія завжди визначає свій модельний ряд, застосовує певні аналогії. Становлення економічної теорії проходить крізь зміни механічних аналогій, вони завжди переважали і зараз набувають великих позицій переважання в мейнстрімі, досліджуючи біо-

логічні аналогії, здійснюють облік сучасних еволюційних властивостей та критеріїв економіки. Завжди застосування таких економічних аналогій показує методику застосування цих аналогій задля досягнення певних економічних моделей — спадковість, природний відбір, стійкість, рівновагу, конкуренцію у схемі "хижак_жертва".

Аргументованість та правильний вибір застосування таких аналогій встановлює точність та неточність економічної моделі, рівень її правильності та прийнятності при науковому дослідженні економічних явищ.

Якщо не володіти експериментом як методом верифікації економічних знань, економічна теорія як наука постійно робить спроби пояснити необ'єктивні речі, коли з'являються економічні ситуації, які бувають відносними або умовними з подіями, що змінюються, які показуються у вигляді закону або закономірностей. Такий закон швидко переглядається або втрачає чинність з часом і завжди досить швидко. Тому це не завжди показує, що відсутність в економічній теорії досліджуваних співвідношень і положень, які завжди дотримуються математичної логіки дослідження, що завжди робить економічну теорію найсуворішою з гуманітарних наук.

Тому, успішні наукові дослідження економічної теорії та одного з її напрямів — розвитку теорії економіки землекористування і землевпорядкування безумовно потребують окрім наявності офіційних наукових установ, відповідної наукової школи.

В науковій школі як напрям у певній сфері знань "центральною фігурою є лідер, голова наукової школи, котрий виконує як дослідницькі (предметно-логічні) зобов'язання, так й організаційні (соціально-психологічні). Він, уміло поєднуючи свій професійний, службовий та особистісний авторитет, внутрішньо мотивує кожного представника школи до інтенсивної дослідницької діяльності і внутрішньої роботи над собою в напрямку самопізнання, самореалізації, самовдосконалення." [7, с. 14]. Тому, "за формальними ознаками у стінах університету лідер наукової школи — це доктор наук, професор, автор не менше п'яти монографій, п'яти захищених аспірантів, який не менше п'яти років очолює кафедру чи науково-дослідний інститут (лабораторію), є головним редактором наукового періодичного видання (журналу, вісника, щорічної збірки), керує держбюджетною або госпдоговірною науковою темою, а також генерує нові ідеї і системні теоретичні знання, згуртовує колек-

тив навколо єдиної проблематики, розробляє напрямок професійної підготовки, ідеологію спеціальності як автор суспільно значущих освітніх чи експериментальних програм" [7, с. 14].

Професор Третяк Антон Миколайович, як засновник наукової школи "Економіка землекористування та землевпорядкування", за всіма вище наведеними критеріями безумовно є лідером нашої наукової школи.

По-перше, Третяк А.М. за своїм науково-освітнім рівнем є доктором економічних наук з 1995 року, професором з 2002 року, член-кореспондентом НААН України за спеціальністю "Землевпорядкування" з 1999 року.

По-друге, Третяк А.М. за свою наукову діяльність має 767 праць, них 97 книг — це 57 монографій, 30 навчальних посібників, практикумів, 10 брошур; опубліковано 327 статей (зокрема 13 у виданнях Web of Science Core Collection та Scopus) та 100 — це тези на наукових конференціях різного рівня, у тому числі міжнародних, закордонних. Також напрацював 96 методичних та навчально-методичних розробок (58 — методичних і 38 навчально-методичних), зареєстрував 45 авторських свідоцтв.

По-третє, як науковий керівник (консультант) підготував 25 вчених — 4 доктора економічних наук, 17 кандидатів економічних наук і 4 доктора філософії.

По-четверте, має величезний науково-управлінський та організаційний досвід:

— створив в 2010 р. та 10 років очолював Навчально-науковий інститут економіки та екології природокористування у складі Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління Мінприроди України.

— відкрив в 2016 р. аспірантуру Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління із спеціалізації "Економіка землевпорядкування та землекористування" за спеціальністю 051 "Економіка".

— створив кафедру екології та економіки землекористування (2010 р.), а також розробив нові спеціалізації з підготовки магістрів за спеціалізаціями "Землеустрій та адміністрування землекористування", "землевпорядкування та екологізація землекористування", "кадастровий реєстратор";

— очолював та розбудовував кафедру землевпорядного проектування (2001—2007 р) в НУБіП України;

— заснував кафедру управління земельними ресурсами (2000 р.) в НУБіП України

— очолював Чернівецький філіал Інституту землеустрою НААН України (1991—1996 рр.)

Таблиця 2. Публікації наукових праць колективом наукової школи професора Третяка Антона Миколайовича

№	Склад наукової школи (науковий ступінь, вчене звання)	Загальна кількість публікацій	Кількість праць за 5 років (2019-2023)	В тому числі								
				монографії	Навчальні посібники	Статті у фахових фахові	Статті в інших виданнях	У закордонних	Web of Science Core Collection та Scopus	Тези конференцій	Авторські свідчення	Методичні та навчальні-метод. розробки
1.	Д.е.н., професор	767	163	5	5	62	15	-	13	53	2	7
2.	Д.е.н., професор	197	53	6	-	32	3	-	12	-	-	-
3.	Д.е.н., доцент	72	21	-	-	17	-	-	4	-	-	-
4.	Д.е.н., професор	105	13	1	1	3	2	-	6	-	-	-
5.	Д.е.н., професор	338	135	7	5	52	12	-	9	46	2	2
6.	Д.е.н., професор	104	39	8	-	16	-	-	7	8	-	-
7.	Д.е.н., професор	250	86	9	-	12	-	4	20	34	-	7
8.	Д.е.н., професор	347	108	-	-	19	21	-	6	61	-	1
9.	К.е.н., старш. докл.	226	113	10	3	30	2	-	17	51	-	-
10.	К.е.н., доцент	200	91	11	2	19	1	3	9	46	-	-
11.	К.е.н., доцент	91	22	1	3	11	-	1	-	3	-	3
12.	К.е.н., доцент	93	47	5	-	8	-	-	11	21	-	2
13.	К.е.н.	13	11	-	-	4	-	-	2	6	-	-
14.	К.е.н., доцент	93	57	2	2	25	-	5	5	18	-	-
15.	К.е.н.	63	20	-	1	6	6	-	1	6	-	-
16.	К.е.н.	92	24	2	1	4	1	-	2	14	-	-
17.	К.е.н.	25	12	1	-	-	-	2	-	9	-	-
18.	К.е.н., доцент	103	58	3	5	24	6	-	4	16	-	-
19.	К.е.н., доцент	36	27	-	1	5	-	-	2	14	-	5
РАЗОМ		3215	1098	71	29	349	69	15	130	406	2	27

По-п'яте, Третяк А.М. вже більше 25 років є активним популяризатором наукових знань [14]:

— ініціатор заснування та був головним редактором журналу "Землепорядний вісник" (з 1997 р.);

— ініціатор заснування та був заступником головного редактора журналу "Землепорядкування" (2001 р.);

— головний редактор журналу "Земельне право України" (2010—2015 рр.);

— член редакційної колегії журналу "Екологічні науки" (2011—2019 рр.);

— заступник головного редактора журналу "Землеустрій, кадастр і моніторинг земель" з 2012 року.

По-шосте, керівник державних науково-технічних програм:

— НТП "Інституціональне забезпечення реалізації еколого-економічних складових сталого розвитку землекористування в Україні" державний реєстраційний номер 0121U113279;

— НТП "Напрями розвитку та механізми формування економіки і екології землекористування в умовах нових земельних відносин" (номер державної реєстрації 011Ш006654)

— НТП "Розробка наукових основ економіки землекористування та землепорядкування" (номер державної реєстрації — 0104U003801)

— Участь в 22 НДР.

Сьоме, будучи по своїй суті особистістю з державним мисленням, значні зусилля Третя-

ка А.М. були спрямовані на законодавчу та нормотворчу діяльність (76 законодавчо-нормативних розробок) — є співрозробником:

1) 8-х Законів України (Земельного кодексу України 2001 р.; Законів України "Про оренду землі", "Про землеустрій", "Про охорону земель", "Про оцінку землі", "Про розмежування земель державної та комунальної власності", "Про державний земельний кадастр", "Про сільські товариства з регулювання обороту земель сільськогосподарського призначення" 2005 р.);

2) 20-ти проектів Законів України;

3) 3-х Указів Президента України;

4) 42-х нормативно-правових документів.

Як бачимо, керівник нашої наукової школи, володіючи відповідним освітнім рівнем, будучи талановитим та продуктивним вченим в земельній галузі, маючи значний науково-управлінський, організаційний та педагогічний досвід, по суті вже багато років назад неформально створив та очолив наукову школу професора Третяка А.М. "Економіка землекористування та землепорядкування", згуртувавши навколо себе провідних українських вчених. Так нині, наша наукова школа перебуваючи на етапі формалізованої реєстрації в Білоцерківському національному аграрному університеті, об'єднала 19 вчених — 8 докторів економічних наук, 9 кандидатів економічних наук та 2 доктора філософії, які крім Білоцерківсько-

Таблиця 3. Науковці підготовлені за науковим керівництвом (консультуванням) вченими наукової школи "Економіка землекористування та землевпорядкування"

Період	Всього, чол.	в тому числі		
		докторів наук	кандидатів наук	докторів філософії
1	2	3	4	5
Третяк А.М. – д.е.н., професор				
2019-2023	7	1	2	4
2014-2018	5	2	3	-
2013-2009	4	1	3	-
2008-2004	7	-	7	-
2003-2000	2	-	2	-
Разом	25	4	17	4
Колшала І.В. – д.е.н., професор				
2019-2023	6	3	2	1
Третяк В.М. – д.е.н., професор				
2019-2023	1	-	1	-
2014-2018	3	-	3	-
Разом	4	-	4	-
Дорош О.С. – д.е.н., професор				
2019-2023	3	-	1	2
Купріянич І.П. – д.е.н., доцент				
2019-2023	2	-	-	2
ВСЬОГО	40	7	24	9

го національного аграрного університету є представниками різних наукових та освітніх закладів — це Національний університет біоресурсів і природокористування України, Державний біотехнологічний університет, Національний університет "Львівська політехніка", Сумський національний аграрний університет, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Інститут демографії та проблем якості життя Національної академії наук України, Національний авіаційний університет, ВСП "Боярський фаховий коледж НУБіП України", ВСП "Буцацький фаховий коледж ЗВО "Подільський державний університет". Така розмаїтість наукових та освітніх закладів створює широку платформу, з однієї сторони для обміну кращими науковими розробками та методологічними підходами до наукових напрацювань з використанням відповідних вузівських традицій, а з іншої — сприяє швидкому поширенню та впровадженню всіх цікавих наукових розробок, досягнень, а також неформальному обміну досвідом. Все це сприяє та стимулює наукову творчість (табл. 2).

Так вченими наукової школи професора Третяка А.М. протягом останніх 5 років (2019—2023 рр.) підготовлено та опубліковано 1098 праці (табл. 2), зокрема 71 монографії, 29 навчальних посібників, практикумів, 349 статей у фахових виданнях, статей 130 у виданнях Web of Science Core Collection та Scopus, 69 статей в інших виданнях, 15 статей в зарубіжних виданнях, 406 публікацій тез на наукових конференціях різного рівня, у тому числі міжнародних, закордонних; 27 методичних та навчально-методичних розробок, зареєстровано 2 авторських свідоцтва.

Також, підтвердженням такого симбіозу міжвузівського та особистісного об'єднання вчених нашої наукової школи, сформованої як напрям у певній сфері знань — "Економіка землекористування та землевпорядкування", зокрема, є підготовка науковців вченими наукової школи — докторів наук, кандидатів наук та докторів філософії (табл. 3). Як бачимо за 5 років (2023—2019 рр.) за науковим керівництвом (консультуванням) вченими наукової школи "Економіка землекористування та землевпорядкування" підготовлено 19 науковців — 4 доктора наук, 6 кандидатів наук та 9 докторів філософії.

Враховуючи складні воєнні часи, для забезпечення регулярного наукового спілкування — однієї з основ наукової творчості, у рамках наукової школи професора Третяка А.М. запроваджена дуже цікава форма наукових спілкувань, дискусій — створено електронний фаховий дискус у фейсбуці [15] (сторінці Третяка А.М.) на тему "Проблеми та перспективи розвитку галузі землевпорядкування в Україні у повоєнний період".

Так за 2023—2024 роки сформовано та проведено спільно з колективом нашої наукової школи і залученням широкого кола наукового та освітнянського загалу 9 тем для обговорення. За цією тематикою також проведені онлайн-дискуси:

1) Освітнянські проблеми підготовки фахівців землевпорядників та втрата галузі землевпорядкування;

2) Нова парадигма розвитку галузі землевпорядкування в Україні і роль в цьому процесі землевпорядників;

3) Наукові, практичні та освітнянські засади стратегії розвитку земельного устрою в Украї-

ни у повоєнний період як базової основи розвитку системи землевпорядкування;

4) Місце і значення професіоналів-землевпорядників в удосконаленні системи управління земельними ресурсами та землекористування і розвитку галузі землевпорядкування;

5) Місце і значення професіоналів-землевпорядників в удосконаленні системи територіально-просторового планування розвитку землекористування територіальних громад та розвитку галузі землевпорядкування;

6) Вимоги закону України "Про вищу освіту" та освітніх стандартів щодо підготовки фахівців із землевпорядкування;

7) Які знання повинен мати фахівець із землевпорядкування;

8) Землевпорядкування та оцінка нанесеної шкоди землекористуванню на територіях, що зазнали військових дій Росії в Україні;

9) Землевпорядно-екологічне нормування землекористування пов'язаного з порушеннями у зв'язку із бойовими діями для надання їм юридичного статусу та обрахунки збитків.

Отже, як бачимо наукова школа професора Третяка А.М., ще не будучи формалізованою, знайшла своє місце в розвитку теорії економіки землекористування і землевпорядкування і успішно її формує.

ВИСНОВКИ

Запропоновано верифікацію наукових шкіл, економічних теорій і напрямків. На її основі в науковій школі професора Третяка А.М. обґрунтовано економічну модель формування збалансованого землекористування для України, яка представляє серйозну методологічну складність з впливом на якість прийняття управлінських рішень. Зокрема, базовою основою економічної моделі запропоновано відносини щодо використання землі та надання у процесі землекористування екологічних і ціннісних послуг, які обґрунтовуються інституціонально-поведінковою теорією.

Обґрунтовано, що симбіоз міжвузівського та особистісного об'єднання вчених наукової школи, сформованої як напрям у певній сфері знань — "Економіка землекористування та землевпорядкування", дозволив здійснити підготовку за 5 років (2023—2019 рр.) за науковим керівництвом (консультуванням) вченими наукової школи "Економіка землекористування та землевпорядкування" 19 науковців, зокрема: 4 доктора наук, 6 кандидатів наук та 9 докторів філософії. Вченими наукової школи професора Третяка А.М. протягом останніх 5 років (2019—2023 рр.) підготовлено та опубліковано

1098 праці (табл. 2), зокрема 71 монографії, 29 навчальних посібників, практикумів, 349 статей у фахових виданнях, статей 130 у виданнях Web of Science Core Collection та Scopus, 69 статей в інших виданнях, 15 статей в зарубіжних виданнях, 406 публікацій тез на наукових конференціях різного рівня, у тому числі міжнародних, закордонних; 27 методичних та навчально-методичних розробок, зареєстровано 2 авторських свідоцтва.

Література:

1. Шарлай Н.М. Феномен поняття "наукова школа" в контексті сучасної педагогічної думки. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Полтава, 2020. №7 (338). С. 126—132.

2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ : Знання, 2005. 486 с.

3. Храмов Ю. О. Наукові школи в НАН України. Наука та наукознавство, 2008. № 4. С. 122—133

4. Зербіно Д. Д. Наукова школа: лідери і учні. Львів : Євросвіт, 2001. 208 с.

5. Максименко С. Д. Педагогіка вищого медичного образования: учебник. Киев: Центр учебной литературы, 2014. 288 с.

6. Надвична Т.Л. Розвиток наукових шкіл як суспільна проблема. Психологія і суспільство. 2003. №1. С. 114—122.

7. Фурман А.В. Типи наукових шкіл та умови їх ефективного функціонування. Психологія і суспільство. 2014. №3. С. 11—29.

8. Алле М. Экономика как наука. М. : Наука для общества, РГГУ, 1995. 170 с.

9. Харрод Р. Теория экономической динамики. М.: ЦЭМИ РАН, 2008. 210 с.

10. Третяк А.М., Третяк В.М, Гунько Л. А., Третяк Н.А. Поняття та класифікація (структурування) прикладних наук сфери землекористування як фундаментальної науки. Агросвіт. 2023. № 11. С. 1—10.

11. Третяк А.М., Третяк В.М., Курильців Р.М., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики: монографія/ За заг. ред. А.М. Третяка. Біла Церква: "ТОВ "Білоцерківдрук", 2021. 227 с.

12. Третяк А.М., Третяк В.М., Гунько Л.А., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Теоретичний генезис землевпорядкування і його значення в системі наукових знань. Агросвіт. 2024. № 2. С. 3—11.

13. Гриньова М. В. Педагогічні технології: теорія та практика: навчально-методичний посібник. Полтава : АСМ1, 2006. 230 с.

14. Третяк В.М. Місце і роль А.М. Третяка у формуванні та розвитку земельної галузі України: наука, законодавство, виробництво, освітня справа. Київ : ФОРМ ЯМЧИНСЬКИЙ О.В., 2019. 412 с.

15. Наукова школа професора Третяка А.М. URL: <http://www.facebook.com/groups/755035612730060>. (дата звернення: 28.02.2024).

References:

1. Sharlai, N.M. (2020), "The phenomenon of the concept of "scientific school" in the context of modern pedagogical thought", *Bulletin of Taras Shevchenko LNU*, vol. 7 (338), pp. 126—132.

2. Kuzminsky, A. I. (2005), *Pedahohika vyschoi shkoly* [Pedagogy of the higher school: study guide], Znannia, Kyiv, Ukraine.

3. Khramov, Yu. O. (2008), "Scientific schools in the National Academy of Sciences of Ukraine", *Science and science*, vol. 4, pp. 122—133

4. Zerbino, D. D. (2001), *Naukova shkola: lidery i uchni* [Scientific school: leaders and students], Eurosvit, Lviv, Ukraine.

5. Maksimenko, S. D. (2014), *Pedahohyka vyssheho medytsynskoho obrazovannya* [Pedagogy of higher medical education], Center for Educational Literature, Kyiv, Ukraine.

6. Nadvinichna, T. (2003), "The development of scientific schools as a social problem", *Psychology and society*, vol. 1, pp. 114—122.

7. Furman, A.V. (2014), "Types of scientific schools and conditions for their effective functioning", *Psychology and society*, vol. 3, pp. 11—29.

8. Alle, M. (1995), "Economics as a science", *Nauka dlia obschestva* [Science for Society], RGSU, Moscow, Russia.

9. Harrod, R. (2008), *Teoriya ekonomycheskoj dynamyky* [Theory of economic dynamics], CEMY RAS, Moscow, Russia.

10. Tretyak, A.M., Tretyak, V.M., Gunko, L.A. and Tretyak, N.A. (2023), "The concept and classification (structuring) of applied sciences in the field of land use as a fundamental science", *Agrosvit*, vol. 11, pp. 1—10.

11. Tretyak, A.M., Tretyak, V.M., Kuryltsiv, R.M., Pryadka, T.M. and Tretyak, N.A. (2021), *Upravlinnia zemel'nymy resursamy ta zemlekorystuvanniam: bazovi zasady teorii, instytutsiolizatsii, praktyky* [Management of land resources and land use: basic principles of theory, institutionalization, practice], "Bilotserkivdruk" LLC, Bila Tserkva, Ukraine.

12. Tretyak, A.M., Tretyak, V.M., Gunko, L.A., Pryadka, T.M. and Tretyak, N.A. (2024), "Theoretical genesis of land management and its sig-

nificance in the system of scientific knowledge", *Agroworld*, vol. 2, pp. 3—11.

13. Hrynyova, M. V. (2006), *Pedahohichni tekhnolohii: teoriia ta praktyka: navchal'no-metodychnyj posibnyk* [Pedagogical technologies: theory and practice: educational and methodological manual], ASM1, Poltava, Ukraine.

14. Tretyak, V.M. (2019), *Tretiaka u formuvanni ta rozvytku zemel'noi haluzi Ukrainy: nauka, zakonodavstvo, vyrobnytstvo, osvitanstvo* [Place and role of A.M. Tretyaka in the formation and development of the land industry of Ukraine: science, legislation, production, education], FOP Yamchynskiy O.V, Kyiv, Ukraine.

15. facebook (2024), "Scientific school of professor A.M. Tretyak", available at: <https://www.facebook.com/groups/755035612730060> (Accessed 25 Feb 2024).

Стаття надійшла до редакції 02.03.2024 р.

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292